

Petsamo

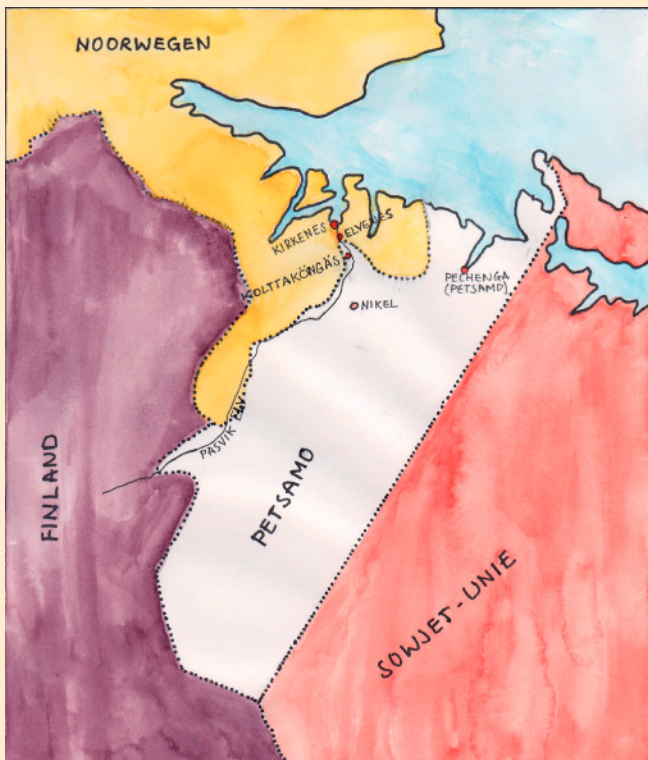
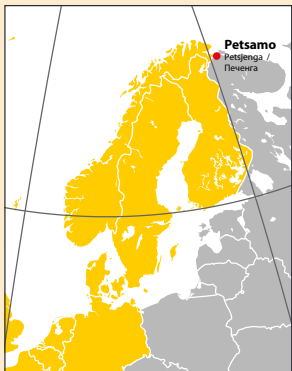
EEN VOGELREIS, RUIM TACHTIG JAAR GELEDEN

Pim Waldeck

Mijn vader was Karel Waldeck (1910-'89). Hij was al vanaf zijn kinderjaren – die hij doorbracht in het sultanaat Deli aan de oostkust van Sumatra – een enthousiast natuurliefhebber. Terug in Nederland sloot hij zich aan bij bekende groepjes veldornithologen, zoals de Club van Haagsche Trekwaarnemers en de vogelringers rond de kinderarts J.C. Koch. Het waren niet alleen de vogels die hem interesseerden, maar ook hun biotoop en hun broedgedrag. Hij legde een zoölogische verzameling aan die later onderdak heeft gevonden bij Naturalis in Leiden, waar zich nu ook de balgenverzameling bevindt van Sumatraanse vogels, aangelegd door mijn grootvader Karel Waldeck senior (1887-1957). Mijn vader heeft vanaf 1923 in cahiers een vogeldagboek bijgehouden. Na de Tweede Wereldoorlog behoorde hij tot de vaste groep vogelaars rondom Jan Kist. Karel junior was waarschijnlijk één van de weinigen die een kalmerende invloed op de temperamentvolle advocaat-vogelaar kon uitoefenen.

Karel junior, of Waldeck zoals hij vanaf hier zal worden aangeduid, eindigde zijn 'vogelloopbaan' als bestuurslid van de Cub van Nederlandse Vogelkundigen (CNV) en als voorzitter van de Nederlandse Ornithologische Unie (1966-'77). In 1985 – ter gelegenheid van zijn vijftienzeventigste verjaardag – werd hem, na een voor seniorentempo aangepaste 'Big Day' op de Zeeuws-Hollandse eilanden, het erelidmaatschap van beide verenigingen toegekend.

Eigenlijk wilde mijn vader biologie gaan studeren, maar het werd mede als gevolg van de economische omstandigheden eind jaren twintig van de vorige eeuw toch geneeskunde. In 1938 deed Waldeck in Leiden het artsen-examen, het beginpunt van een lange loopbaan als algemeen chirurg in het Rode Kruis Ziekenhuis en het Juliana Kinderziekenhuis in Den Haag.

Petsamo was tussen 1921 en 1944 Fins grondgebied. Na de bezetting in de Tweede Wereldoorlog kwam het (opnieuw) in handen van de Sovjet-Unie. Het gebied is tegenwoordig onderdeel van de Russische oblast Moermansk. De Nederlandse naam voor Pechenga is Petsjenga, de Russische naam is Печенга.

Karel Waldeck maakte al vroeg kennis met de dierenwereld: een Orang Oetan in de tuin, Tandjong Morawa, Deli, 1916, met zijn zusje Louise Henriette. Foto: Archief Wilhelm Waldeck Stichting.

Karel Waldeck (onder) met enkele vrienden bezig met het ringen van Spreeuwen op een slaapplek bij de Bosjes van Poot (gem. 's-Gravenhage) in het najaar van 1931. Foto: Frans Koolijmans.

Naar Petsamo

Samen met zijn vader, zelf ook een groot natuurliefhebber en vooral zoölogisch verzamelaar, maakte Waldeck, als beloning voor zijn academisch succes in juni-juli 1938, een reis naar het gebied rond de rivier Pasvik Elv in Petsamo, een strategisch belangrijk gebied (in verband met de nikkelmijn!). Toentertijd was het Fins gebied, maar sedert 1944 is het Russisch.

Vader Waldeck ging vooral om te vissen, zoon Waldeck hoofdzakelijk om te vogelen. Zij bereikten Petsamo via Kirkenes en Elvenes, na een tocht langs de Noorse fjorden vanuit Bergen. Tegenwoordig doet men die

reis comfortabel met de luxe schepen van Hurtigruten, toen ging dat met de 536 ton metende postboot Polarlys van Det Bergenske Dampskip Selskap. Van die reis heeft Waldeck een dagboek bijgehouden waarin hij verslag deed van zijn avonturen met de flora en avifauna in het noorden van Lapland. Over deze reis gaat dit artikel.

Bij het lezen van dit relaas moet men zich wel realiseren met welke beperkte middelen vogelaars in die tijd hun excursies ondernamen. Waldeck had zich als jongen zelf aangeleerd de ornithologie met het blote oog en het open oor te beoefenen. Geen verrekijker. Goede

Vogels ringen op het voormalige voegeiland De Beer, bij de monding van de Nieuwe Waterweg. Karel Waldeck (links) met studievriend Henk Luiking tussen 1930 en 1938.

Foto: Archief Wilhelm Waldeck Stichting.

veldgidsen bestonden nog niet. Eindeloos kijken, vliegbeelden herkennen, verenkleeden zo nauwkeurig mogelijk observeren, biotoop bepalen, zang herkennen en gedrag kennen. Op reis naar Petsamo beschikte hij waarschijnlijk wel over de eenvoudige veldkijker van zijn vader. Afgezien van de enkele keer dat Waldeck met een lokale gids op pad ging,

kon hij tijdens zijn zwerftochten niet terugvallen op een ornithologisch bekwame mede waarnemer om onzekere waarnemingen te toetsen.

Dikwijls raakte Waldeck in vervoering van de pracht van het romantische landschap met zijn watervallen, grillige rotspartijen en natuurlijke kleuren. Het vinden van planten, het zien van nieuwe vogelsoorten en het verzamelen van eieren, was voor hem minstens zo enerverend als het geduldig binnenhalen van zijn eerste zalm.

Vader en zoon Waldeck logeerden vlak over de Noorse grens in het sporthotel van het plaatsje Kolttaköngäs aan de Pasvik Elv dat tegenwoordig in het Russisch Boris Gleb heet. Toentertijd bestond het dorp uit niet meer dan een verzameling blokhutten en een klein fraai Russisch-Orthodox kerkje dat de tand des tijds lijkt te hebben doorstaan. Zo niet het hotel; dat is in de oorlog verwoest. De dagelijkse zwerftochten maakte Waldeck in het gebied rond Kolltagöngäs of aan de overkant van de rivier.

De volgende teksten zijn afkomstig uit het reisverslag van Karel Waldeck. We pikken het relaas op na de aankomst van het reisgezelschap in Petsamo, op 17 juni 1938.

Kolttaköngäs (Boris-Gleb): hutten aan de rivier met op de achtergrond het kerkje.

Ansichtkaart 1938.

De rivier is breed met rotsachtige oevers: 'er is verschil in waterstand door eb en vloed. Er omheen ongeveer honderd meter hoge heuvels bedekt met berkenbos. Daar tussendoor kleine waterlooppjes. Tussen de berken Juniperus, een soort azalea, boshei en heide. De bodem is rotsachtig. Er huizen hier Kepen, Barm-sijzen, Witte Kwikstaarten, Huiszwaluwen, Koperwieken, Kramsvogels, een paartje Bonte Kraaien, Eksters, Graspiepers, Boompiepers, Geelgors, Grote Zaagbekken, Middelste Zaagbekken, Roodkeelduikers, Fitissen, Gekraagde Roodstaarten en op de rivier Visdiefjes (...)'.

18 juni 1938

Parelduiker op de rivier. Brengt een geluid voort 'gok-gok-gok' net als een gans of een Mantelmeeuw. Maak een tocht achter het hotel dieper het land in. Op een stukje hoogveen waar onder andere vetblad groeit met witte bloemen. Zoals bij ons de weiden geel zien van boterbloemen, zien hier de hoogvenen wit van een Rosaceum. Aan de rand een Barmsijs met 2 eieren in een Juniperus ongeveer 50 cm van de grond. Het nest is vrij klein met strootjes doorwerkt met wol en geitenhaar. Iets verder het nest van een Haakbek met 4 eieren. Op 75 cm van de grond in een nik van een Juniperus. Het nest lijkt op een groot Goudvinkennest. Het was gemaakt van berkentakjes. Van binnen grasjes en worteltjes met enkele paardenharen. Het wijfje is zeer mak. Breedte van het nest 13 cm, hoogte 7 cm, diepte 4 cm. De Haakbek heeft een klauwierennavel. Het wijfje heeft een geelgroene kop, rug en stuit met grijsbruine randjes. Vleugels grijsbruin met witte streepjes. Het nest bevond zich in een berkenbos. Een waterloop gevolgd, verschillende Koperwiekennesten (meestal met 5 jongen) gevonden. Ze liggen net als van Zanglijsters vlakbij het water in berkenstompen. Ze zijn er als de

Karel Waldeck vangt op 18 juni 1938 op de Pasvik Elv-rivier zijn eerste zalm. Zijn zwarte regenjas is op 1 juli 1938 grijs van de muggen.
Foto: Archief Wilhelm Waldeck Stichting.

Petsamo, Koltaköngäs (Boris-Gleb)

Koltaköngäs (Boris-Gleb), ge-zicht op de Pasvik Elv-rivier.
Ansichtkaart 1938, foto: L. Boyd.

Groenpootruiter.
Foto: Henk Harmsen.

weerlicht af. Het gezang lijkt erg op de zanglijsters maar heeft ook iets van de Roodborst. Tuinfluiter gehoord. Koekoek gezien. Verder een fitisachtige *Phylloscopus borealis*, die in zijn gedrag lijkt op de Trijftjaf. Is groter dan de Fitis en heeft een wit vleugelspiegeltje. Angstroep: 'sri-sri-sri'. Het gezang is ook anders. Ook een paartje *Unglückshäher* [Tai-gagaai] gezien. Geroep lijkt op de kieuitemroep overgaand in het 'gekli-kli' van een valk eindigend met een uilenschreeuw. Zij zijn zo groot als een gaai. Zwarte kap op de kop, verder grijsbruin met roodbruine staart. De buitenste staartveren zijn langer dan de andere.

's Avonds vissen. Ik vang voor het eerst van mijn leven een zalm dankzij de goede raadgevingen van vader. Ik had er een half uur voor nodig om de vis binnen te krijgen. Woog twintig kilo, mat 1,13 m. Gevangen met Dusty Miller [type kunststiel]. Op de rivier weer twee Oeverlopers, verder een Witgatje en een Bosruiter. Een grote roofvogel vliegt over, vermoedelijk een Buiterd.

19 juni 1938

's Morgens weer geuist. Niets. Vader ving een zalm van 9½ kilo. Verschillende Smienten gezien, twee keer een Groenpootruiter, ook een Bontbekplevier. Verder het gewone gezicht van Middelste en Grote Zaagbekken, Roodkeelduikers, vissende Noorse Sterns die zelfs op de vlieg steken. Stormmeeuwen, een enkele Mantel- en Zilvermeeuw. Bij de uitmonding van een beekje in de rivier een Waterspreeuw.

's Middags dikke regen. Toch het bos ingegaan. Alles is kletsnat, ik zelf ook. Een ander beekje gevolgd. Het beekje is romantisch met zijn witte boorden van veteruid. Vond een speelnest van de Waterspreeuw op ca. 2 meter in een berk. Het was een flink nest gemaakt van mos op een onderlaag van takjes. Het is net een groot Winterkoningnest. Ook een rood gesterd Blauwborstje gezien en de Waterspreeuw. Beide deden erg zenuwachtig. Geen nest kunnen vinden.

Koperwieknest met 5 jongen. Merkwaardig is dat men deze vogels overal vindt waar het maar vochtig is. Kramsvogels zijn schaars, zitten liever wat hoger en droger. Op de terugweg in stromende regen een Moerassneeuwhoen gezien. Wit met bruin bont geklekt. Vleugels bijna geheel wit. Sterk staken af de rode oogkammen aan de kop. Geluid: 'geok-geok-geok' (wel) en dan 'miè-miè-miè' (net alsof hij je uitlacht).

Bij het hotel het nest van een Barmsijs met 5 zwaar bebroede eieren. Een Raaf komt over, fel geattaqueerd door de hier huizende Bonte Kraaien (...). Ving een zalm van 8,3 kilo, 92 cm, in drie minuten binnen.

20 juni 1938

[Met een gids] Naar een groot meer geweest aan de overzijde van de rivier. Dwars door de heuvels waartussen kleine meertjes en moerasjes. Eigenaardig is dat je in die moerasjes geen beest ziet. Het berkenbos is zeer dicht in de dalen. Er is soms moeilijk door te komen. Overigens is de streek zeer vogelarm. Alleen Fitissen zijn talrijk, hier en daar een Koperwiek en wat Kepen. Een maal een Frater gehoord. Boven ons cirkelen twee Ruigpootbuiterd. Er zijn dit jaar zeer veel lemmingen, overal ziet men ze. Bij het meer gekomen is ons doel eenden en duikers. Niets van dat alles. Wat we wel horen is het gekras van een Raaf. We gaan erop af en vinden hoog tegen de rotswand de horst. We kunnen er tot tien meter bij klimmen. Verder gaat het niet. Wel was te zien dat er vier grote jongen in zaten. Het is een machtig gezicht, deze vogels. Ook het

gekras is zeer typisch. Het blijken wel echte rovers te zijn want een paartje Smellekens dat er ook huist stak erop als het weer. Ze bleken op de rots ernaast te zitten. Met levensgevaar klom een Lap erbij (1 ei). Weer een rots verder nestelde een paartje Ruigpootbuiszoden, onbereikbaar in de rotsen. Daarna de terugtocht. Weinig vogels ondanks lopen, lopen, lopen (...).

21 juni 1938

Vader ving een zalm van 7 kilo, een zogenaamde 'kalt', een zalm die al gepaard heeft en de rivier weer afkomt. Witte Kwikstaart met vijf jongen in een hoop stenen langs de rivier. Als het laag water is, is er van alles op de rivier te zien: Zaagbekken, Parel- en Roodkeelduikers, Smitenten, Brilduikers. Vandaag een Kleine Strandloper langs het water en een paartje Oeverlopers huist er nog steeds. 's Avonds tocht in het bos meer naar het westen toe. Een mooie man Haakbek gezien. Koperwiek met 5 jongen. Fitis met 6 eieren. Twee meertjes tegengekomen. In beide zwommen Roodkeelduikers die echter zeer schuw zijn. Het wijfje zal wel ergens op de rotsen broeden. Barmsijs met 5 eieren. 's Avonds concert van de Roodkeelduikers. Ze kwaken als eenden, kakelen als een schorre kip en kunnen een afgrijselijke geschreeuw voortbrengen: 'kióúw-tepèk-tepèk-tepèk'.

22 juni 1938

(...) 's Middags in het bos. Zeer veel muggen. Tuinfluiter gehoord. (...) Bij het hotel een Fitis met vier eieren en een Keep met vier eieren (verzameld). Ook een Phylloscopus borealis met zeven eieren (verzameld). Deze laatste is groter dan de Fitis, heeft donkerbruine (chocolade) poten, is niet zo geel, meer grijsig. Onderkant witgeel. Wat sterk in het oog springt, is de witte oogstreep, niet geel zoals bij de Fitis. Geluid: srriep-srriep. Stuit grijs, bovendek bruingrijs. Gedraagt zich overigens als een Fitis. Het nest is grover met grote vliegopening. Verder gemaakt als bij de Fitis.

23 juni 1938

Niets beleefd. Vader vangt een forel van twee kilo.

24 juni 1938

Regen, regen, harde regen en wind. 's Avonds getracht het bos in te gaan. Kletsnat eruit geregend. Alles stond onderwater. Sneeuwhaas gezien. Om deze tijd net een konijn met lange oren. Op de rivier een Kleine Jager.

Petsamo. Koltakögäs (Boris-Gleb).

Koltakögäs (Boris-Gleb):
gezicht op de stroomversnel-
lingen in de Pasvik Elv.
Aansichtkaart 1938, foto: L. Boyd.

25 juni 1938

Stortbuien. Vandaag voor het eerst een paartje Tapuiten gezien. Achter het hotel een pieper die zeer lang in de lucht blijft zingende, voordat hij naar beneden komt zeiden. Ook het gezang is anders dan dat van de bij ons voorkomende. Stijgt zeer hoog. Is moeilijk in de kijker te krijgen (Anthus cervinus, Roodkeelpieper?). De Noorse Sterns zweven boven de berkenbossen om mollen te vangen.

26 juni 1938

Tussen zware regenbuien door naar de waterval (...). Njsgors vrouwtje gezien, lijkt op een grote Rietgors (...). Daarna geklommen naar een Ruigpootbuiszernest. Van ver zagen de vogels reeds dat het om hen te doen was. Het gemiauw was niet van de lucht. Hoe dichterbij we kwamen, hoe zenuwachtiger ze werden. Er werd op ons gestoten als we tot op tien meter afstand kwamen. Het nest lag op een rotspunt, anders bewoond door de Bonte Kraai die nu zijn slot aan de andere kant tegen de rotsen heeft. Eventueel was het buiszernest van boven af te bereiken geweest maar dan met gevaar. Van beneden af (20 meter) zagen wij er op zijn minst twee grote jongen in zitten die echter nog flink in het dons zaten.

Vandaag de Waterspreeuw langs de rivier. Er huizen op de rivier (nesten waarschijnlijk in de omringende oude gletschermeren) op zijn minst zes paar Roodkeelduikers en twee of drie paar Parelduikers. De Smienten ziet men de laatste dagen niet meer. Wel veel Middelste Zaagbekken. Een enkele keer een paartje Brilduikers. De Oeverlopers zijn druk in de weer. Ik geloof niet dat zij eieren hebben.

28 juni 1938

's Morgens weer regen. Aan het zoeken geweest naar de Oeverloper. Nul op het rekest. Het vogeltje beschikt over aardige loktoontjes, scherp 'tjiet', telkens herhaald (...). 's Middags eindelijk beter weer. Naar de Noorse grens toe geweest (...). Hoorde zacht welluidend gefluit dat door het vrouwtje Haakbek werd voortgebracht.

Was weer erg mak, zat jonge berkenkatjes te peuzelen. Daarna een heel meer omgelopen om de Roodkeelduikers te vinden. Rots op, rots af. Wel paartjes gezien, geen nesten. Wel huide er een paartje Smellekens dat als bezetenen op de Ruigpootbuiszernest stak. Geen nest kunnen vinden. Wel hier een Tapuitenpaar gezien. Zijn niet groot en ook niet hoog op de poten. Tegen de rotsen aan de Noorse grens broedt een Ruigpootbuiszernest, onbereikbaar.

Op de terugweg een Fitisnest met vier eieren, broedt hier nota bene al op. Andere hebben er acht, weer andere veel minder.

Opmerking over het gezang van de Keep. Kan soms sterk lijken op het gekwetter van de Rietzanger, afgebroken door het geschreeuw: 'keëp'. Ander gezang is: 'tju-tju-tju-du-du-tju'.

Plotseling bloeien hier nu pas de Zevenster, Zweeds Kornoelje en de Rhododendron. Verder vond ik veel Vetkruid, Handdeenskruid (zeer klein) en verschillende heisoorten. Ook weer een Phylloscopus borealis gezien.

Ruigpootbuiszernest.
Foto: Hans Schouten.

29 juni 1938

Weer fikse regenbuien. Op weg om de sterns te zoeken het bos uitgerend. De Buiserd [= Ruigpootbuiserd] viel weer aan. Ze kunnen in de lucht 'bidden' als een Torenvalk. Langs de rivier vond ik Trollius en geel viooltje. Ook staan daar enkele pijnbomen, overigens hier een zeldzaamheid. Zij staan daar waar de berken gaan ophouden.

De Roodkeelduikers gaven weer concert. Het lijken mij toe nog paringsuluchten te zijn. Behalve het eendengesnater dat zij in de lucht maken afgewisseld met het gekakel van een kip, geven ze vreselijke schreeuwen weg: 'd□□-o'. Het kipgekakel doet het mannetje in de lucht als hij over andere, in het water zittend, vliegt. Daarbij vliegt hij met stijve trage wiekslag. De andere in het water kunnen daarop reageren door hun snavels in het water te steken waardoor men een aller zonderlingst geluid krijgt dat lijkt op iemand die water binnen krijgt terwijl hij schreeuwt: 'ki-kurr-ho'. Ook zag ik het baltsen in het water. Het mannetje verheft zich uit het water en zwemt 'op zijn staart' met stijve nek en omhooggerichte snavel rond. Het is mogelijk dat dit een soort vechten is, daar ik het alleen zag doen door twee mannetjes om een wijfje. Ook het duiken is bijzonder. De Fuut en alle eenden duiken als het ware door even op te wippen en dan verticaal onder water te gaan. De Roodkeelduiker duikt meer horizontaal door zijn kop onder water te steken en die achterna te zwemmen.

Vandaag eindelijk weer een zalm gevangen, zes en halve kilo, met Black Prince.

30 juni 1938

's Morgens weer dik regen. Nog eens naar de Oeverloper gaan kijken. Zag toen een pieper die erg op een Boompieper leek, maar zware vlekken op de borst had (Roodkeelpieper). Zat in de buurt van het eerder genoemde zingende exemplaar. 's Avonds zalm van twaalf en halve kilo gevangen met Dusty Miller, kostte mij twee uur en tien minuten om hem binnen te krijgen. Er trokken vijf ganzen over de rivier (species?).

1 juli 1938

Eindelijk beter weer. 's Morgens geuist. Een zalm van 1 kilo gevangen met Silver Doctor. De muggen zijn nu eerst recht voor de dag gekomen. Bij duizenden vallen zij aan. 's Middags aan de overkant van de rivier zag mijn zwarte regenjas grijs van de muggen. Wij vonden aan een poeltje een kolonie van ca. 20 paartjes Noorse Sterns. De meeste hadden al jongen, drie nesten met twee eieren gevonden, waarvan een verzameld. Andere twee onbereikbaar.

Ook hadden hier twee à drie paar Stormmeeuwen hun domein. Een jong werd gevonden. Verder twee-drie paar Tureluurs die ook al jongen hadden. Ze waren merkwaardig donker, zodat ik ze eerst voor Zwarte Ruiters hield. Ook een Smient met jongen. Daarnaast een meentje diep in de bergen liggend, waar een Roodkeelduiker met twee eieren werd gevonden. Het nest lag op de

Kolttakögäs (Boris-Gleb): Karel Waldeck (links) naast zijn vader Karel Waldeck senior (1876-1957) en enkele lokale bewoners bij de rivier.
Foto: Archief Wilhelm Waldeck Stichting.

kant en zag er geheel uit als een futennest. Ook begonnen hier Groenpostruiters te alarmeren. Het alarm culmineerde beneden in een moerassig stukje waar het water uit de grond welt en waar heide stond met wat berken en een eenzame den. Het geluid doet veel denken aan de Tureluur, maar weker van klank. Daarnaast het bij ons bekende: 'tja-tja'. Het vrouwtje voerde ook haar vluchten uit net als de Tureluur met stijve wiekslag. Het eigenaardige was dat zij zich bovenop de toppen van de dennen neerzette. Na enig zoeken gelukte het een donsjong te vinden, een aardig grijs met zwart gestreept diertje, dat al de lange groenachtige poten had. De ruiter stak op ons als belagers fel, wat een Tureluur nooit doet. Teruggaande vloog de Ruijgpoetbuizerd boven de sternekolonie. Oorverdovend spektakel.

Brilduikers.
Foto: A.C. Zwaga.

2 juli 1938

's Morgens voor de variatie weer eens regen. Eerst geuist, ving een zalm van 13,5 kg en 1,03 m lang met Wooden Minnow. Vond een Barmsejseje met vier jongen. Ook een Oeverloper zien steken op Stormmeeuwen. Even later was deze rustig iets aan het stuk hakken. Het bleek een jonge Oeverloper te zijn. 's Middags het bos in op zoek naar Oeverlopers. Na veel moeite (3x van verschillende kanten op mijn buik ze benaderd, opgegeten door de muggen) lukte het me om het nest te vinden. Het lag onder een boomwortel langs een klein beekje dat in de grote rivier uitmondt. Helaas geen eieren, maar twee jongen naar schatting 1 à 2 dagen oud. De vogels hebben een klagelijke angstroep. Verder zag ik daar weer een Blauwborstje dat met zijn: 'oeiet-tak' sterk aan een Roodstaart doet denken. Pracht terrein voor de Blauwborst, steeds maar één gezien. Verder wat piepers, volgens mij Boompiepers met lichtbruine poten, sterk gestreept op de borst, lichtere keel. Ook zingende Geelgors. Vanavond weer Smienten boven de rivier (acht staks). Ving weer een zalm van 13,5 kg, 104 cm met een Wooden Minnow.

3 juli 1938

's Morgens naar Neiti Järvi met de douanier die gelijk officier van de grenswacht is. Niet veel bijzonders gezien. Alleen veel lemmingen en de Raaf wier jongen net vluchtig zijn. We hoorden daar een eigenaardig ravengeluid alsof iemand op een half gevuld houten vat slaat: 'toul-toul-toul'. In een oud spechtengat een nest van een lemming, twee meter boven de grond.

Schets van het kleed van een Noordse Boszanger *Phylloscopus borealis*.
Bron: Een tekening van Karel Waldeck.

In Finland worden nestkasten opgehangen voor de Bilduikers om eieren te garen. Er zijn geen slangen hier. Zegwijze in Finland: slangen en zigeuners komen niet over de poolcirkel. Van lijsterbessen maakt men hier jam of men zet ze op brandewijn.

(...) Vond vandaag het Blauwborstje met 5 jongen. Ze zijn zeer heemelijk. Eerst aldoor het mannetje gezien, heel even, was dan weer verdwenen. Zocht alle kantjes af. Een eind verder ineens een geweldig spektakel, vond toen het nest met grote jongen. Ook het vrouwtje is nu te zien, is veel minder blauw. Fitisnest met vijf eieren. Zag ook mooie Smienten op de rivier. Langs de rivier weer een Oeverloper met 4 jongen die al wat groter waren, wipten al met hun staartjes. Zag al sinds enkele dagen een stern met wit voorhoofd. Ik meen dat de snauvel zwart is. Wat kan dit zijn? In de kleur van de snauvel kan ik mij vergist hebben. Is dit een overgebleven winterkleed?

4 juli 1938

Niets bijzonders. Alleen blijkt de Bilduiker te broeden in de kerktoeren. Had 's avonds een grote zalm aan de haak maar verspeelde hem.

5 juli 1938

Naar een groot moeras geweest om ganzen en kraanvogels te zien. Zeven uur me rot gelopen zonder succes. In het geheel 30 kilometer heen en terug. Op de heenweg een Koperwiek nest met vijf jongen waar een Unglückshäher rondzwalkte. Ook weer een buizerdnest [Ruigpootbuiserd] met jongen hoog tegen de rotsen. Zag een mannetje Wintertaling (...).

In het moeras gekomen dat bestond uit een aaneenschakeling van vennen met riet zagen we twee paren Groenpootruiters, twee paar Boorruiters, een paar Poelsnippen en verder wat Graspiepers en een enkel Visdiefje. Het bos er omheen bestaat uit wat meer grote dennen. Hier joeg ik een prachtig mannetje Auerhaan op die boven in zo'n den zat. In een meertje leefde het van de forellen. Op de terugweg in een hoop steingeröll een vrouwtje Zwartgriuwe Vliegenvanger (...).

6 juli 1938

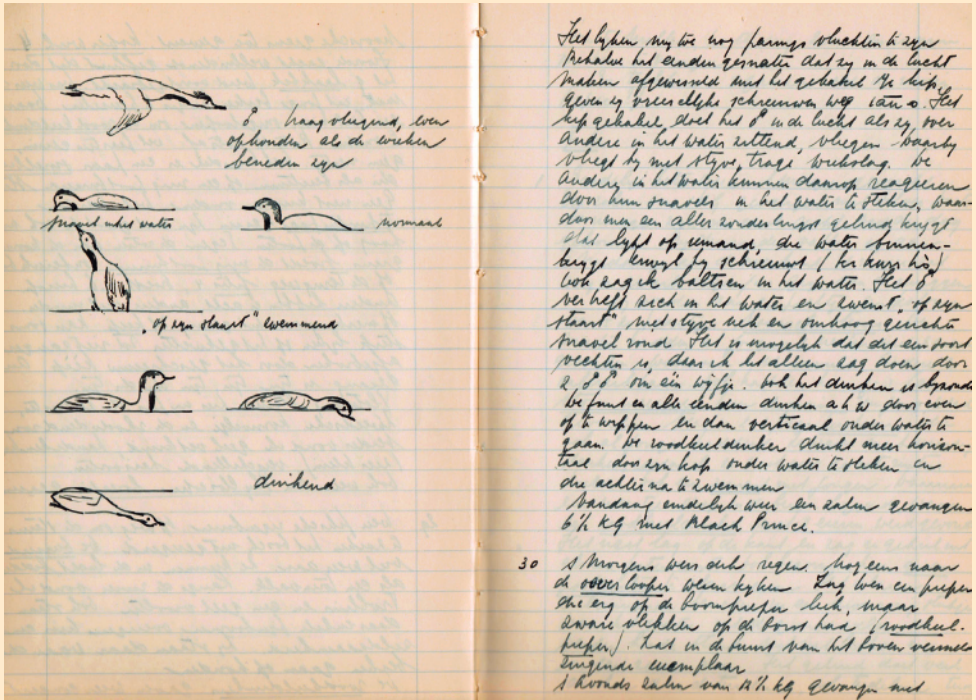
Ving een zalm van 11,5 kilo met Silver Doctor. Duurde negen minuten. Mooi weer. Verder niets bijzonders.

7 juli 1938

Voor de laatste maal het bos in geweest. Dit is langzamerhand veranderd. De ondervegetatie is veel weelderiger geworden. Naast bosbessen in verschillende soorten veel Calluna [Struikheide] en Erica soorten. Daarnaast zeer veel Zwenster en Zweedse kornoelje en enkele malen de Eenbes. Ook vrij veel Trollius. De Juniperus bloeit nu volop waardoor gele stuifmeelwolken opwaaien als men er doorheen loopt. In de poeltjes ziet het menigmaal rose van het Handkeenskruid. De azalea's of rhododendrons bloeien nu volop. De varens die hier zeer veel staan schieten omhoog. Ik kwam vandaag in een bijzonder woest gedeelte op de grens van Noorwegen. Hoge kale rotsheuvels. Daartussen in poeltjes, meertjes en berkenbos. Hier zetelde weer een Ruigpootbuiserd met jongen. Koperwiek met zes eieren, typische peervorm en klein, zwaar bebroed. Een Barmstijns met vier jongen en een Keep met vijf eieren (verzameld). Ook nog een heftig alarmerend paartje Blauwborstjes gezien dat waarschijnlijk jongen had. In een poeltje huisde een paartje Noorse zeezwaluwen. Vanaf de bergen een schitterend gezicht op Kirkenes en de fjord, op de heuvels van Noorwegen en Petsamo. Daarna het bos uitgeroend.

9 juli 1938

Te laat op de boot die zelf gelukkig door stormweer ook te laat was. Stormachtige reis.

Tekeningen van het gedrag van een Roodkeelduiker *Gavia stellata*, met handgeschreven tekst in het aantekenboek. Tekening: Karel Waldeck.

Terug in Nederland

Terug in Nederland na een prachtige en alleszins tevredenstellende reis, ondanks de regen, werd Waldeck meteen geconfronteerd met de realiteit van de dag. Hij moest in militaire dienst en meldde zich bij de School voor Reserveofficieren van de Militair Geneeskundige Dienst. In zijn aantekenboekjes valt een hiaat tot 1941 waarna hij zijn vogelwaarnemingen wederom, tot het einde van zijn leven, scrupuleus heeft bijgehouden.

■ P.W. Waldeck, Groenhovenstraat 8, 2596 HT Den Haag, e-mail: pimwaldeck@gmail.com.

LITERATUUR:

- Beaufort, L.T. de & L.P. de Cosquino de Bussy (1919):** Vogels van de Oostkust van Sumatra. Bijdragen tot de Dierkunde XXI.
- Meijer, P.C. (red.) (2011):** Eeuwbericht van de Club van Nederlandse Vogelkundigen (bladz. 238-239).
- Voous, K.H. (1995):** In de ban van Vogels. Ornithologisch Biografisch Woordenboek van Nederland (bladz. 537-538).
- Waldeck, K. (1923-1989):** Vogelwaarnemingen (manuscript): deel 1933-1945. Archief Wilhelm Waldeck Stichting, Den Haag.